Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 44

«Madame al-Qaida»

KVINNER OG JIHAD I SAUDI-ARABIA

Hvilke roller spiller saudiske kvinner i militante bevegelser? Hvordan kan vi forstå at stadig flere kvinner det siste tiåret har engasjert seg innenfor slike bevegelser?

Av Ida Nicolaisen Almestad, M.A., Forsvaret, og Stig Stenslie, dr.phil., Forsvaret.

JIHAD, I BETYDNINGEN HELLIG KRIG, HAR TRAdisjonelt vært mannens domene. I dag ser en imidlertid at stadig flere kvinner tar del i slik kamp; ikke minst gjelder dette saudiske kvinner. Disse deltar som ideologiske støttespillere, tilretteleggere for militante nettverk og endog krigere. For kvinnene har dette blitt en arena for politisk aktivisme, og sentrale jihadist-ideologer har åpnet for at kvinner kan spille en mer aktiv rolle i militant aktivitet.

Hayla al-Qusayir – også kjent som «Madame al-Qaida» – ble i mars 2010 arrestert i Saudi-Arabia sammen med 113 menn. Alle var mistenkte medlemmer av al-Qaida på den arabiske halvøy (*al-Qaida fi jazirat al-'arab*), heretter AQAP, en militant islamistbevegelse som først og fremst er aktiv i Saudi-Arabia og Jemen. Tiltalen mot Hayla var lang som et vondt år: Hun ble tiltalt for å ha sluttet seg til al-Qaida, å skjule ettersøkte kriminelle, å rekruttere saudiere til organisasjonen, å lage falske identiteter for aktivister som ønsket å slutte seg til militante grupper i utlandet, å finansiere terroraktiviteter, å bære våpen og å søke seg til konfliktområder utenfor kongedømmet. Hayla ble funnet skyldig og dømt til 15 års fengsel, og har siden sonet i det beryktede fengselet al-Hayer i Riyadh.[1]

Al-Qusayir ble født og vokste opp i Buraydah, hovedstaden i al-Qassim – en region kjent for konservativ islam og et anstrengt forhold mellom lokale stammer og sentralmakten i Riyadh. Hayla, som i dag er i midten av 40-årene, giftet seg tidlig på 1990-tallet med shaykh 'Abd al-Karim al-Humaid, en eksentrisk religiøst lærd kjent for sin iherdige motstand mot nyvinninger som elektrisitet og biler. Lykken ble kortvarig. Hun skilte seg fra den moderniseringsfiendtlige pietisten, til fordel for den militante islamisten Muhammad Sulayman al-Wakil. Også dette ekteskapet ble en kort affære; Haylas andre ektemann ble drept i en skuddveksling med saudiske sikkerhetsstyrker i Riyadh i desember 2004. Drapet på ektemannen radikaliserte henne, og hun sverget å hevne drapet og å føre ektemannens kamp videre.[2]

I sin kamp dro Hayla utvilsomt fordel av å være kvinne. Saudi-Arabia kjennetegnes av omfattende kjønnssegregering i det offentlige rom, noe som medfører at kvinner har sine egne eksklusive sfærer hvor menn har be-

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 45

grenset tilgang. Hayla benyttet seg av slike sfærer for å øke oppslutningen rundt AQAP.

Al-Qusayirs innsats for AQAP gikk ikke upåaktet hen. To måneder etter pågripelsen publiserte nyhetsbyrået al-Arabiyya et lydbånd. Stemmen på lydbåndet tilhørte den nå avdøde nestlederen for AQAP, Said al-Shihri, som oppfordret bevegelsens støttespillere til å kidnappe saudiske prinser og kristne som byttemiddel for å få satt fri Hayla.[3]

Historien til Hayla al-Qusayir gir et sjeldent innblikk i kvinners rolle i militante islamistnettverk i Saudi-Arabia. Jihad, som vi i denne artikkelen forstår som hellig krig, har tradisjonelt vært mannens domene. I islamsk teologi gjøres det et skille mellom «den store jihad», som er enhver muslimsk indre kamp for å bli et bedre menneske, og «den lille jihad», som er væpnet kamp for islams sak. Gjennom historien har det vært en rådende oppfatning blant muslimske lærde at kvinner ikke skulle delta aktivt i den sistnevnte formen for jihad. Til tross for dette har man sett en endring det siste tiåret: Kvinner er ikke lenger bare tilretteleggere for menns deltakelse, de er i større grad også involvert i utøvelsen av væpnet kamp. Aktualisert av debatten om norske og vestlige «Syria-farere», samt en utvikling i blant annet i Tsjetsjenia, Palestina, Afghanistan, Irak, Syria og Somalia hvor stadig flere kvinner deltar i krigføring – vil vi belyse kvinnelig deltakelse i jihad med utgangspunkt i Saudi-Arabia.

Artikkelen søker svar på to spørsmål: Hvilke roller spiller saudiske kvinner innenfor militante bevegelser? Hvordan kan vi forstå at stadig flere kvinner det siste tiåret har engasjert seg innenfor slike bevegelser?

Saudiske kvinners deltakelse i militant aktivitet er interessant både fordi det kaster lys over radikalisering av kvinner, og fordi den utfordrer etablerte stereotypier av saudiske kvinner. Blant vestlige observatører er det opplyst og vedtatt at i det patriarkalske kongedømmet er den offentlige politiske sfæren mennenes eksklusive domene. Kvinnenes arena forstås å være begrenset til den private sfære – innenfor hjemmets fire vegger. Utvilsomt er dette langt på vei sant: Det er sterke restriksjoner på kvinners deltakelse i det politiske liv og kvinner besitter få offentlige politiske verv. Det finnes for eksempel ingen kvinnelige ministre, dommere eller guvernører. Likevel viser historien om Hayla at bildet må nyanseres. Kvinner har sfærer for innflytelse og aktivisme også utenfor hjemmet; de engasjerer seg for saker de tror på, og søker å påvirke samfunnsutviklingen.
Temaet er også interessant fordi det er svært lite belyst i tidligere forskning. Dette reflekterer dels at det er generelt lite oppmerksomhet rundt radikalisering av kvinner og deres rolle i militante islamistbevegelser, og dels at saudiske kvinners deltakelse i slik kamp er et nytt fenomen. Artikkelen er et forsøk på å sammenstille og analysere informasjon som fremkommer i offisielle rapporter, nyhetsartikler, blogger og sosiale medier. Denne informasjonen er supplert med intervjuer, som ble foretatt over e-post og telefon sommer og tidlig høst 2014. Informantene var saudiske forskere og representanter for saudiske myndigheter som jobber med antiradikaliseringsarbeid.

Tradisjonell forståelse av kvinner og jihad

I henhold til klassisk islamsk rettslære (*fiqh*) er kvinners rolle i hellig krig meget begrenset. Det refereres gjerne til en uttalelse fra profeten Muhammed om at kvinners jihad er utførelsen av den obligatoriske pilegrimsferden til Mekka (*hajj*).[4] I tidligere tider var reisen meget strabasiøs og forbundet med mange farer, og kunne således likestilles med hellig krig.[5] Til

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 46

tross for denne tradisjonelle forståelsen gjorde flere kvinner seg bemerket på slagmarken på profetens tid, og gjennom islams tidlige historie finnes det flere eksempler på muslimske kvinner som har deltatt i jihad.

Blant de mest kjente kvinnelige krigerne (*mujahidaat*) er Nusayba bint K'ab, også kjent som «Umm 'Umarah», som slåss i slaget om Uhud i 625 side om side med sin ektemann og sine to sønner. Det er liten tvil om hennes deltakelse under kampene, og etter slaget om Uhud skal profeten Muhammed ha uttalt: «Overalt hvor jeg snudde meg, så jeg Umm 'Umarah slåss foran meg».[6] I tillegg deltok også profetens kvinnelige slektninger på slagmarken; hans kone Aisha ledet som eneste kvinne mer enn tusen menn i «Kamelslaget» i 655, og hans barnebarn Zainab slåss i slaget ved Karbala i 680.[7]

Også i den tidlige historien til Saudi-Arabia hører en om kvinner som har deltatt i krig. Ghaliyya al-Wahhabiyya, en beduinkvinne fra byen Taif, skal ha etablert og ledet en militant motstandsbevegelse tidlig på 1700-tallet da osmanske styrker forsøkte å erobre Mekka. Ghaliyya ble for sin innsats gitt hederstittelen «kommandanten over kommandantene» (*amira al-umara*). Brorparten av muslimske kvinnelige krigere har imidlertid gjennom historien primært utøvd en understøttende rolle i krigføring, særlig i form av å yte medisinsk hjelp og å pleie de skadde.[8]

I moderne tid er det først og fremst innenfor venstreorienterte, etniske og separatistiske bevegelser kvinner har gjort seg bemerket i kamp. Dette gjelder blant andre Baader-Meinhof-gruppen i Tyskland, Tamiltigrene (LTTE) i Sri Lanka, Den baskiske nasjonale frigjøringsbevegelsen (ETA) i Spania, Det kurdiske arbeiderpartiet (PKK) i Tyrkia og palestinske motstandsgrupper som Folkefronten for Palestinas frigjøring (PFLP). Militante islamistiske bevegelser har i motsetning tradisjonelt vært dominert av menn. For eksempel deltok få kvinner i den islamistiske motstandsbevegelsen under krigen i Afghanistan 1979–89. Siden slutten av 1990-tallet har dette mønsteret endret seg, og kvinner tar nå en mer aktiv del i de militante aktivitetene til bevegelser som Hamas, Palestinsk Islamsk Jihad og ulike tsjetsjenske grupper.[9] I løpet av det siste tiåret har kvinner også fått en mer aktiv rolle i bevegelser som har fokus på global jihad, herunder også i al-Qaida.[10]

Tre ulike roller

Kvinner som deltar i jihad spiller én eller flere av tre roller: ideologisk støttespiller, tilrettelegger og kriger. Det er vanskelig å tallfeste saudiske kvinner som deltar i hellig krig, blant annet fordi saudiske myndigheter ofte unnlater å navngi mistenkte kvinner av hensyn til lokale skikker.[11] Myndighetene har iverksatt ulike tiltak for å forstå og bekjempe radikalisering av kvinner, som opprettelse av forskergrupper, internettkampanjer og rehabiliteringssentre, noe som indikerer at det er et utbredt fenomen.[12] Det ideologiske sikkerhetsdirektoratet, som driver kongedømmets rehabiliteringsprogram for militante aktivister, har endog ansatt kvinner med teologisk skolering.[13] Ifølge Fatima al-Sulami, som er professor ved King Saud University i Riyadh og tilknyttet myndighetenes antiradikaliseringsprogram, finnes det «flere tusen» radikaliserte kvinner i Saudi-Arabia.[14]

IDEOLOGISKE STØTTESPILLERE

Majoriteten av de kvinnelige jihadistene spiller rollen som ideologiske støttespillere. Med ideologiske støttespillere mener vi de som engasjerer seg for å spre de militante bevegelsenes budskap, de som motiverer mannlige slektninger som er medlem av

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 47

radikale nettverk, og de som søker å rekruttere menn og kvinner til å ta del i disse gruppenes kamp. For disse kvinnene er den fremste slagmarken internett.

Saudiske kvinner spiller en aktiv rolle i nettforum som hyller militant jihad, og bidrar til å spre islamistisk propaganda på internett.[15] Internett har bidratt til økende politisk bevissthet hos en generasjon saudiere som har vokst opp under et autoritært styresett, og som tidligere ikke har hatt tilgang til arenaer for politisk debatt.[16] Samtidig er internett en nyttig arena i det kjønnssegregerte landet, på nett kan saudiske kvinner lett knytte kontakter på tvers av kjønn, etablere relasjoner og bli fullgode medlemmer av militante organisasjoner.

Tidligere leder av AQAP, Anwar al-Awlaki, vektla internetts betydning for både menn og kvinners mobilisering til jihad: «Internett har

Kvinner som deltar i jihad spiller én eller flere av tre roller: ideologisk støttespiller, tilrettelegger og kriger.

blitt et flott verktøy for å spre kallet til jihad og følge nyheter om *mujahedeen*. Brødre og søstre kan selv bli «internettmujahedeen» ved å etablere diskusjonsforum som poster informasjon om jihad, epostlister for å dele informasjon med andre interesserte brødre og søstre [...].»[17]

Ifølge en undersøkelse foretatt av Det ideologiske sikkerhetsdirektoratet – hvis mandat er å drive kongedømmets rehabiliteringsprogram for militante aktivister, å ha overoppsyn med offentlige kampanjer rettet mot militante og å overvåke nettaktivitet – opereres rundt 60 prosent av al-Qaidas nettsteder av kvinner.[18] En av disse kvinnene var al-Qaidas kommunikasjonssjef i kongedømmet. Hun drev over 800 nettgrupper og blogger hvor hun promoterte radikal ideologi under ulike pseudonymer som «den migrerte løven» (*al-asad al-muhajir*), «den eksotiske» (*al-ghariba*), «Najds elskede datter» (*bint Najd al-habibah*) og «den skinnende stjernen» (*al-najm al-satie*). Hun publiserte lydbånd, videoer og offisielle uttalelser fra organisasjonen.[19]

Ved siden av å spre de islamistiske bevegelsenes budskap, tar også kvinner del i online rekruttering til militante nettverk. I 2010 skrev Wafa al-Shihri, en av de mest prominente kvinnene assosiert med det radikale islamistmiljøet i Saudi-Arabia, en oppfordring til kvinner om å slutte seg til al-Qaida og reise til Jemen: «Hvis din mann ikke er i stand til å forsvare deg og ta vare på deg, kom og nyt godt av gjestfriheten og beskyttelsen til de beste krigerne på Den arabiske halvøy».[20]

Ifølge Abd al-Munim al-Mushawwah, leder for al-Sakeena-programmet, hvis mål er å bekjempe terrorisme gjennom internett – har hele 80 prosent av de som ender opp i saudiske militante nettverk blitt rekruttert gjennom internett.[21] Talsmenn for programmet, som er del av myndighetenes bredere anti-radikaliseringskampanje, al-Munasaha, offentliggjorde i mars 2014 informasjon som viser at kvinnelige medlemmer av AQAP søker å lokke unge saudiske menn og kvinner til militante nettverk gjennom populære nettsteder for blant annet idrett og musikk. Kvinnene, som opererer både innenfra Saudi-Arabia og fra andre land, deltar på mange nettsteder og fora, hvor de kommer i kontakt med og diskuterer med andre mennesker. På nettsteder assosiert med al-Qaida, omtales disse kvinnene med tilnavnet «kvinnelig alliert av våpen» (*rabeebah al-selah*).[22] Kvinnenes mål er å rekruttere et størst mulig antall mennesker til organisasjonen.

I tillegg til å spre propaganda og bedrive re-

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 48

kruttering på internett, arrangerer kvinner samlinger innenfor hjemmets fire vegger hvor kvinner møtes for å utveksle synspunkter og om mulig verve flere kvinner til militante islamistiske nettverk.[23]

TILRETTELEGGERE

Flere av våre informanter fremhever at saudiske kvinner spiller en nøkkelrolle som tilretteleggere – særlig med tanke på finansiering av militante grupper.[24] Dette understrekes av generalmajor Mansour al-Turki, talsmann for innenriksdepartementet, som i september 2014 uttalte at kampen mot radikale islamister i Saudi-Arabia hvilte på myndighetenes evne til å stoppe pengeinnsamling til slike bevegelser. I den forbindelse advarte han spesielt «mot å donere penger til ukjente grupper, spesielt kvinnegrupper».[25] Kvinner samler ofte inn penger under dekke av at de innsamlede midlene skal brukes til ulike formål, som å bygge Koran-skoler eller å arrangere en forelesning. Det er vanlig at saudiske kvinner donerer både penger og smykker til slike veldedige saker.[26]

Som nevnt innledningsvis samlet Hayla al-Qusayir inn penger og smykker til støtte for AQAP. Hayla dro fordel av å være kvinne i sin innsats for den militante bevegelsen. I motsetning til mannlige slektninger av avdøde militante skikkelser, ble hun ikke fulgt tett av saudiske sikkerhetsmyndigheter. Hayla etablerte nettverk av kvinnelige sympatisører som var villige til å arrangere innsamlingsaksjoner til støtte for bevegelsen. I tillegg overtalte hun kvinner i sitt nettverk til å donere smykker og penger, til noen sa hun at pengene skulle gå til bygging av moskeer og hjem for fattige barn i andre muslimske land.[27] Hun skal ha sendt et betydelig pengebeløp – anslagene varierer mellom 1 og 2,5 millioner saudiske riyaler (mellom 2 og 5 millioner norske kroner) til sine kampfeller i Saudi-Arabia, Jemen og Afghanistan.[28] Det er kjent at også flere andre kvinner har fungert som tilretteleggere for militante grupper; de har blant annet samlet inn penger, smuglet mennesker, våpen og annet utstyr, vært budbringere og bidratt til å holde krigere skjult. I oktober 2014 ble fire saudiske kvinner dømt til mellom seks og ti år i fengsel for å ha tilrettelagt for militant virksomhet. Kvinnene ble dømt for å ha «støttet al-Qaida» og «forberedt sine sønner på å kjempe i konfliktområder i den tro at dette kreves av islam». Videre ble de funnet skyldige i å ha søkt tilgang til blokkerte nettsteder og lastet ned propagandavideoer laget av militante grupper.[29]

Kvinnene har også andre funksjoner som tilretteleggere. Tidlig på 2000-tallet, da AQAP først lanserte sin voldskampanje i Saudi-Arabia, forlot brorparten av mennene sine familier og søkte tilhold i Jemen. Etter hvert fulgte flere kvinner etter sine ektemenn til nabolandet, hvor de bidro med logistiske og mediarelaterte oppgaver – de færreste var direkte involvert i den militante gruppens operasjoner.[30] Blant kvinnene som dro til Jemen var Wafa al-Shihri og Arwa al-Baghdadi. Wafa er enke etter tidligere nestleder i AQAP, Said al-Shihri, mens Arwa er gift med en annen fremtredende militant aktivist, Anis al-Baghdadi. Kvinnene er anklaget av saudiske myndigheter for å organisere og finansiere militante aktiviteter, spre propaganda og rekruttere andre kvinner til å slutte seg til AQAP. Begge antas fortsatt å befinne seg i Jemen.

Kvinner spiller også en viktig rolle med henblikk på å skjule mannlige slektninger som er tilknyttet militante bevegelser. Ibrahim bin Muhammad al-Maymin, som er professor ved Imam Muhammad bin Saud Islamic University og tilknyttet myndighetenes al-Munasaha-program, hevder at flere kvinner har spurt han

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 49

Streng kjønnssegregering gjør at de mannsdominerte sikkerhetstjenestene mangler rom for å følge, ransake og avhøre kvinner.

om hvorvidt det er rett eller galt å skjule og unnlate å anmelde en ektemann som er involvert i militante aktiviteter.[31]

Militante ledere oppfatter kvinner som ideelle tilretteleggere da faren for at kvinner blir oppdaget er mindre, og fordi slike oppdrag vurderes som mer passende for kvinner enn andre mer farligere aktiviteter.[32] I Saudi-Arabia utnyttes dette bevisst: Streng kjønnssegregering gjør at de mannsdominerte sikkerhets- og etterretningstjenestene mangler rom for å følge, ransake og avhøre kvinner. Kvinner kan for eksempel smugle våpen og eksplosiver under dekke av sin *abaya*, den tradisjonelle kvinnedrakten. Menn i følge med kvinner vekker mindre mistenksomhet. Det finnes også en rekke eksempler på at mannlige jihadister har forsøkt å forkle seg som kvinner i forbindelse med gjennomføring av væpnede aksjoner.[33]

Også sentrale figurer i AQAP har bidratt til å belyse kvinners rolle i organisasjonen. Tidligere leder for AQAP i Saudi-Arabia, Saleh al-Oufi, har uttalt at hans kone var avgjørende for å skaffe skjulesteder til etterlyste personer i forbindelse med AQAPs voldskampanje i kongedømmet. En annen tidligere lederfigur, Sultan bin Bajad al-Oteibi, opptrer i en video hvor han lovpriser sin kone for hennes arbeid for å samle inn penger for bevegelsen. I tillegg nevner al-Oteibi at også AQAPs tidligere leder, Abdul Aziz al-Muqrin, verdsatte høyt sin kones innsats for han og andre medlemmer av AQAP.[34]

KRIGERE

Saudiske myndigheter anklaget Hayla al-Qusayir for å lede flere selvmordsceller tilknyttet AQAP. Hun skal ha spilt en sentral rolle i planleggingen av et angrep mot et vestlig boligkompleks i Riyadh, som skulle finne sted

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 50

i 2010. Hayla stod angivelig for rekrutteringen av de to mennene som skulle utføre angrepet og holdt disse skjult i et trygt hus i forkant av den planlagte aksjonen. Angrepet ble avverget etter at de to mennene ble drept i en skuddveksling med saudiske sikkerhetstyrker høsten 2009.[35] Det ble også kjent at Hayla var involvert i å etablere ytterligere to angrepsceller, hver bestående av seks mann, som hadde gjennomgått opplæring i bruk av selvmordsvester mot vestlige borgere i Saudi-Arabia.[36]

En annen kvinne som har deltatt aktivt i planlegging og gjennomføring av voldelige angrep er søsteren til Abdallah al-Asiri. Han ble drept i oktober 2009 i det han gjennomførte et mislykket selvmordsangrep mot prins Muhammad bin Nayef, som leder kampen mot militante islamister i Saudi-Arabia. Ifølge Fatima al-Sulami var søsteren hjernen bak angrepet, og organiserte hele operasjonen. Hun kledde opp broren i kvinneklær og smuglet ham over grensen fra Jemen til Saudi-Arabia, og holdt ham skjult helt frem til angrepet.[37]

Titalls saudiske kvinner skal ha reist til Jemen, hvor de har gjennomført kamptrening i leire som drives av AQAP. Her skal kvinnene fått opplæring i våpenbruk, men de skal ikke ha blitt trent som selvmordsbombere.[38] Mens et økende antall kvinner i ulike muslimske land i løpet av det siste tiåret har ofret sine liv i slike aksjoner, har så langt ingen saudiske kvinner gjennomført selvmordsangrep.

Siden 2011 har dessuten flere saudiske kvinner sluttet seg til militante grupper som kriger i Syria. Av disse har flere sluttet seg til bevegelsen Den islamske staten i Irak og Syria (kjent under akronymene ISIS, ISIL og IS). IS, som springer ut fra al-Qaida i Irak, tok i løpet av sommeren og høsten 2014 kontroll over store områder i Syria og Irak. Blant de aller første saudiske kvinnene som sluttet seg til borgerkrigen i Syria var Nada al-Qahtani, også kalt «søster Julaybib» – en referanse til en kvinnelig martyr og følgesvenn av profeten Muhammed. 30. november 2013, annonserte Nada via sin Twitter-konto at hun hadde sluttet seg til IS og at hun endog var villig til å ofre sitt liv i jihad.[39] I Syria utfordret Nada saudiarabiske menn til å slutte seg til hellig krig da hun tvitret: «Hvor er dere menn? Kvinnene fra Den arabiske halvøy har ankommet landet av ære og jihad [Syria] før dere».[40]

Utspillet skapte debatt i Saudi-Arabia. Det jihadistiske miljøet på sosiale medier var splittet i synet på Nadas avgjørelse. Mens flere berømmet hennes mot og oppfordret andre kvinner til å følge i hennes fotspor, påpekte andre at islamsk lov ikke tillater en kvinne å reise alene uten en mannlig verge (*mahram*). En gruppe saudiske kvinner, sympatisører av AQAP, tok Nada i forsvar og utstedte et skriv hvor de forsvarte hennes rett til å delta i krigføring til tross for at hun er kvinne. I skrivet presiserte kvinnene: «En kvinnes beslutning om å slåss på slagmarken er en privatsak.

Kvinnebrigaden til Den islamske staten i Irak og Syria var i en periode ledet av en saudisk kvinne kjent som Umm Meqdad.

Kvinner har friheten til å slåss så lenge de ikke deltar i syndige aktiviteter». Videre kritiserte de menn som søker å forhindre kvinner i å delta i jihad.

Videre er det kjent at kvinnebrigaden til Den islamske staten i Irak og Syria, al-Khansaa brigaden, i en periode var ledet av en saudisk kvinne kjent som Umm Meqdad. Hun ble arrestert av syriske myndigheter i januar 2014 anklaget for å være den radikale organisasjonens «kvinnelige *emir*», og for ha søkt å rekruttere

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 51

kvinner til bevegelsen.[41] Det er heller ingen tvil om at flere saudiske kvinner har blitt drept i Syria. I juni 2013 ble 70 døde saudiarabiske fremmedkrigere sendt tilbake til Saudi-Arabia, av disse skal fire ha vært kvinner.[42]

Drivkrefter

Saudiske kvinner, i likhet med menn, motiveres av ulike og sammensatte drivkrefter for å delta i jihad. Noen blir presset inn i militante nettverk, mens andre frivillig oppsøker slike miljøer. Hver og en har sine egne motiver. Det at stadig flere kvinner slutter seg til hellig krig må først og fremst sees i lys av den samfunnsmessige utviklingen, hvor stadig flere kvinner mobiliseres til ulike former for politisk deltakelse. I forlengelsen av dette har sentrale ideologer assosiert med den militante islamistbevegelsen i løpet av de siste årene har tatt til orde for at kvinner kan delta i væpnet kamp for islams sak. Saudiske kvinner som deltar i hellig krig har dessuten ofte en familieforbindelse som knytter dem til militante bevegelser.

POLITISK MOTIVASJON

I Saudi-Arabia, i likhet med andre land på Den arabiske halvøy, ser man en økt politisk mobilisering blant kvinner. Dette har sammenheng med at kvinner har fått bedre tilgang til høyere utdanning, at kvinner deltar i stadig flere sektorer av yrkeslivet, og ikke minst nye plattformer for massekommunikasjon – inkludert internett og sosiale medier. I tillegg har transnasjonale kvinnekonvensjoner og globale kampanjer for kvinners rettigheter hatt betydning for saudiske kvinners politiske bevissthet.

Kvinners engasjement i militante bevegelser skyldes ofte at de deler organisasjonenes politiske og ideologiske mål om et rettferdig samfunn tuftet på islamske prinsipper, samt at de aksepterer ideen om væpnet kamp mot det de anser som korrupte arabiske regimer og disses vestlige støttespillere som et nødvendig middel for å nå dette målet. AQAP legitimerer sine voldelige kampanjer med å vise til at Vesten over lang tid har massakrert muslimer.[43] Internett gir lett tilgang til informasjon i form av tekst, bilder og film som bekrefter en slik virkelighetsoppfatning. Slike argumenter påvirker kvinner så vel som menn, og noen velger å delta i hellig krig mot urettferdighet.

Al-khansaa, kvinnemagasinet til den saudiske grenen av al-Qaida, søker å oppmuntre kvinner til å delta i hellig krig blant annet for «å drive vekk de vantro fra det hellige landet (Saudi-Arabia)».[44] Organisasjonen viser til politiske konflikter rundt omkring i verden, hvor muslimer lider under undertrykkelse, krig og konflikt. Dette vekker engasjement, og flere velger å delta i jihad for å vise solidaritet og å endre den rådende politiske orden som de mener er urettferdig.[45]

Nada al-Qahtani, som annonserte på Twitter at hun ville kjempe i Syria og at hun var villig til å ofre sitt liv, legitimerte sin beslutning med å vise til at Syria trengte jihadister: Med hennes egne ord: «Kvinner, oppmuntre deres ektefeller og sønner (til å delta i jihad). Jeg sverger ved Gud at hver eneste meter av Levanten trenger en *mujahid*. Enhver kvinne vil stå foran Gud og Han vil spørre hver og en om hva dere gjorde for å oppmuntre deres nærmeste mannlige slektninger.»[46]

Fatima al-Sulami, som jobber med deradikalisering av saudiske kvinner, understreker at de fleste av kvinnene slutter seg til jihad av fri vilje. De er tiltrukket av radikale bevegelsers ideologi og politiske mål.[47] Journalist og ekspert på al-Qaida i Saudi-Arabia, Faris bin Hizam, bekrefter dette synspunktet. Han hevder at kvinnene ikke blir forledet, men at de

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 52

tar bevisste valg basert på deres ønske om å delta i militant aktivitet, særlig med henblikk på å tilrettelegge for sine ektefeller, bidra til finansiering av militante bevegelser og yte medisinsk bistand til de sårede.[48]

TEOLOGISK LEGITIMERING

I forlengelsen av økt politisk mobilisering blant kvinner, har stadig flere radikale islamistideologer åpnet for at kvinner kan delta i væpnet kamp. Tradisjonelt har militante bevegelser lagt vekt på at kvinnens rolle i hellig krig er å oppdra barn til å bli gode krigere og å støtte sine kjempende ektemenn.[49] I dag er situasjonen en annen.[50] Flere internettsider og magasiner henvender seg direkte til kvinner og maner til jihad, som for eksempel internettmagasinet Den majestetiske kvinnen (*al-shamikha*) utgitt av det al-Qaida-tilknyttede al-Fajr Media Senter.[51]

Utvilsomt bidrar den ideologiske legitimeringen og propagandaen til å øke antallet kvinner som slutter seg til militante bevegelser. Slik legitimering er viktig for kvinnene. Ifølge Dr. Nazar al-Howimel, som er tilknyttet Muhammed Ibn Saud Islamske Universitet i Riyadh, hevder ofte radikaliserte kvinner at hellig krig er «deres vei til Paradis».[52]

For å rettferdiggjøre kvinners deltakelse erklærer ideologene at disse bevegelsenes virksomhet kan defineres som «forsvars-jihad» (*jihad al-difa'*). I slik krig blir jihad en individuell plikt (*fard 'ayn*), hvor det er obligatorisk for alle, kvinner som menn, å kjempe. Mens det i henhold til tradisjonell lære foreligger en rekke strenge kriterier for at slik krig skal erklæres, velger noen ideologer å se vekk fra disse.[53]

Abdallah Azzam utstedte i 1987, i forbindelse med krigen mot sovjetrusserne i Afghanistan, en *fatwa*, en juridisk erklæring basert på islamsk lov, som tok til orde for kvinnelig deltakelse i jihad. Azzam var den fremste jihadi-ideologen på 1980-tallet, og han spilte en avgjørende rolle for å spre budskapet om en legitim jihad mot sovjetrusserne i Afghanistan. Mens Azzam generelt var tilbakeholden med å kalle kvinner til hellig krig, var han klar på at når det gjaldt «forsvars-jihad» så skulle alle muslimer delta i motstandskampen: «Henholdsvis kan en gutt slåss uten tillatelse fra sin far, en kone uten tillatelse fra sin mann, og han som er i gjeld uten tillatelse fra hans kreditor».[54]

Azzam tok imidlertid visse forbehold, blant annet slo han fast at kvinner ikke kan reise uten en mannlig verge.[55]

Yusuf al-Ayyiri, tidligere ideologisk leder for den saudiske grenen av al-Qaida, gikk langt i å legitimere kvinnelig deltakelse i militant jihad. Al-Ayyiri uttrykte blant annet at «[...] bak enhver stor *mujahid* (hellig kriger) står en kvinne [...]»,[56] og i hans artikkel «Kvinners rolle i jihad mot fiendene» levner han liten tvil om viktigheten av at kvinner deltar i jihad: «Så lenge kvinner ikke kjemper, og enten er isolert fra kampen eller ikke til stede for å oppmuntre (de kjempende), så er dette første steg mot nederlag, og det er veien til tap, og det er dette som skjer i vår *ummah* (det muslimske fellesskapet) i dag.»[57]

Også den egyptiske *shaykh* Yusuf al-Qaradawi, som er blant sunni-islams mest anerkjente lærde, har tatt til orde for at kvinner kan delta i væpnet jihad. I 2006 utstedte han en fatwa som slå fast følgende: «Når jihad blir *fard'ayn* (individuell plikt), som når fienden erobrer muslimsk territorium, er det tillatt for en kvinne å ta del i den side om side med menn.»[58]

Også sentrale kvinneskikkelser har bidratt til å legitimere kvinnelig deltakelse i væpnet kamp. Umaima Hassan – som er gift med al-Qaida-leder Ayman al-Zawahiri – søkte i 2009 å rekruttere kvinner til al-Qaida i et åpent brev

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 53

kalt «Et brev til muslimske søstre». I brevet konstaterte hun at jihad er obligatorisk for både menn og kvinner.[59] I 2012, i kjølvannet av den arabiske våren, publiserer Umaima enda et brev som denne gang bar tittelen «Til muslimske søstre etter opprøret», hvor hun oppfordrer kvinner over hele verden til å støtte mujahedeen, og hjelpe med bønn og pengeinnsamling. Hun presiserte også at jihad er en individuell plikt: «Jihad har i dag blitt en individuell plikt, ettersom utenlandske ikketroende har okkupert muslimsk land og hellige steder, også fordi brorparten av de muslimske lederne er troløse frafalne, og *ulama* (muslimske geistlige) er enstemmige i plikten det er å fjerne de frafalne fra makten.»[60]

FAMILIEBAKGRUNN

Ifølge Abd al-Munim al-Mushawwah, leder for al-Sakeena-programmet, tilhører hele 70 prosent av kvinnene som fått veiledning gjennom programmet «ekstremistiske familier».[61] Kvinnene har typisk ektemenn, fedre eller brødre tilknyttet militante nettverk. Wafa al-Shihri er et godt eksempel: Hun er søsteren til Said al-Shihri, tidligere nestleder i AQAP. I tillegg var Wafa gift med den al-Qaida tilknyttede Abdul Rahman al-Ghamdi, og etter hans død giftet hun seg med Yusuf Mohammed al-Shihri – en fremtredende militant islamist og tidligere Guantanamo-fange. Også Nada al-Qahtani, som sluttet seg til IS i Syria, hadde en bror tilknyttet den militante bevegelsen, som allerede hadde vært i Syria i ett år da Nada selv ankom.[62]

En studie utført av Fatima al-Sulami, hvor hun intervjuer et stort antall unge saudiske kvinner, viser at kvinner med familiebånd til arresterte og etterlyste menn har større sjanse for å radikaliseres enn andre kvinner.[63] Etter at al-Qaida lanserte sin voldskampanje i Saudi-Arabia i 2003, svarte myndighetene med en brutal anti-terror-kampanje. Overgrep som sikkerhetstjenestene begikk mot mistenkte jihadister motiverte deres kvinnelige slektninger til å slutte opp om hellig krig og kampen mot myndighetene. Et eksempel er Hayla al-Qusayir. Etter at mannen hennes ble drept i en skuddveksling med politiet i 2004 skal hun ha båret på et hat mot saudiske myndigheter. Ifølge en saudisk sikkerhetsansatt skal «Al-Qusayir hatet enhver politimann fra det øyeblikket. Hun ønsket hevn. Så hva enn som kunne gjøres for å skade politiet, var hun fornøyd med å utføre».[64]

I enkelte tilfeller blir kvinner utvilsomt påvirket – eller endog presset – av mannlige slektninger til å støtte militante aktiviteter, mens i andre går påvirkningen motsatt vei. Ved å ta del i jihad utfordrer kvinnene de tradisjonelle kjønnsrollene i Saudi-Arabia. I henhold til saudisk lov trenger en kvinne tillatelse fra en mannlig verge (*mahram*) for å kunne gifte seg, studere eller dra til utlandet. Som del av militante nettverk kan kvinnene delta i aktiviteter tradisjonelt forbeholdt menn. Ikke

I sosiale medier hylles mange kvinnelige mujahidat, som portretteres som sterke og uavhengige.

minst tar kvinnene et politisk standpunkt og mobiliserer politisk – noe de har meget begrenset anledning til i Saudi-Arabia. Kvinnelig deltakelse i militant aktivitet har dessuten bidratt til å skape debatt om kvinnens rolle i samfunnet på tvers av ulike samfunnsgrupper, noe som var tilfellet med Nada al-Qahtani hvis reise til Syria utløste en debatt om nødvendigheten av en mahram. Innad i radikale bevegelser har enkelte kvinner endog

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 54

oppnådd innflytelse og sentrale posisjoner. I sosiale medier hylles mange kvinnelige mujahidat, som portretteres som sterke og uavhengige – og de er således blitt del av det Thomas Hegghammer har kalt en «jihadi-girl-power»-subkultur.[65]

Konklusjon

Flere saudiske kvinner tar del i jihad, og de er således del av en bredere trend en har sett i den muslimske verden de siste ti årene. Kvinnene deltar først og fremst som ideologiske støttespillere, dernest som tilretteleggere for militante nettverk. Noen få har deltatt i planlegging og gjennomføring av væpnede angrep. Som vi har sett tilhører mange av de kvinnelige jihadistene radikale familier, og har mannlige slektninger som er involvert i militante bevegelser. Men vel så viktig er det å se kvinners deltakelse i væpnet kamp i lys av den utviklingen som har åpnet for at saudiske kvinner kan spille nye roller i det saudiske samfunnet, inkludert som hellige krigere. I kjølvannet av denne utviklingen har flere sentrale jihadist-ideologer gitt religiøs legitimering for at kvinner kan spille en mer aktiv rolle i jihad. Det at stadig flere kvinner på ulike måter tar del i hellig krig må således ikke betraktes som et uttrykk for manglende muligheter for kvinner, men heller som følge av stadig flere muligheter.

• *f* •

1 «First Lady of al-Qaeda jailed for 15 years», The Telegraph, 30. oktober 2011, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/saudiarabia/8858301/First-Lady-of-al-Qaeda-jailed-for-15-years.html.

2 «Al-Qusayir's Arrest Highlights Role of Wifes and Widows in Saudi Terrorism Campaign», Gulf States Newsletter, årgang 34, nr. 880, 5. juli 2010, s. 4.

3 Ibid., s. 5.

4 David Cook: «Women Fighting in Jihad?», Studies in Conflict and Terrorism, årgang 28, 2005, s. 379.

5 Ibid.

6 Assad Nimer Busool: «Muslim Women Warriors». Chicago: al-Huda Islamic Educational Foundation, 1995, s. 37.

7 Farhana Ali: «Rocking the Cradle, to Rocking the World: The Role of Muslim Female Fighters», Journal of International Women's Studies, årgang 8, nr. 1, 2006, s. 25.

8 David Cook, op.cit., s. 376.

9 Swati Parashar: «Gender, Jihad, and Jingoism: Women as Perpetrators, Planners, and Patrons of Militancy in Kashmir», Studies in Conflict and Terrorism, årgang 34, nr. 4, s. 295–6.

10 «Women in militant Islamism», Center for Terroranalyse, 21. mars 2012, https://www.pet.dk/~/media/Files/MicrosoftWord20120418Kvinderimilitantislamismeglobal tUKLpdf.ashx.

11 «In Saudi-Arabia, Women Join Fight Against Terror», Global Post, 7. september 2010, http://www.globalpost.com/dispatch/saudi-arabia/100903/saudi-arabia-women-join-fight-against-terror.

12 «Combating Extremism: A Brief Overview of Saudi Arabia's Approach», Middle East Policy Council, årgang XV, nr. 2, 2008, http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/combating-extremism-brief-overview-saudi-arabias-approach?print.

13 Ibid.

14 Intervju med professor Fatima al-Sulami, 3. september, 2014.

15 «Women in militant Islamism», op.cit.

16 Ida Nicolaisen Almestad og Stig Stenslie: «Renteniststatens begrensninger: Online mobilisering for borgerrettigheter i Saudi-Arabia», Babylon – Nordisk tidsskrift for Midtøsten-studier, årgang. 10, nr. 2, s. 8–19, 2013.

17 «44 Ways to Support Jihad», Kavkaz Center, 16. februar 2009, http://www.kavkazcenter.com/eng/content/2009/02/16/10561.shtml.

18 «Interview of Dr. Abd al-Rahman al-Hadlaq, Director-General, Ideological Security Directory, Saudi Arabia», 22. oktober 2011, http://syednazakat.wordpress.com/2011/10/22/interview-of-dr-abdul-rahman-al-hadlaq-director-general-ideological-securitydirectoratesaudi-arabia/.

19 «Two Relatives to Defend 'Madame Al-Qaeda' in Court», Arab News, 31. juli 2011, http://www.arabnews.com/node/386128.

20 «In Saudi Arabia, Women Join fight against terror», op.cit.

21 «Prince Naif Chair Sets up Female Extremism Research Team», Saudi Gazette, 14. juli, 2010, http://www.saudigazette.com.sa/index.cfm?method=home.PrintContent&action=Print&contentID=0000000075630.

22 «Qaeda Women Using Websites to Entice Youth», Saudi Gazette, 20. mars, 2014, http://www.saudigazette.com.sa/index.cfm?method=home.regcon&contentid=20140320199289.

23 Intervju med professor Fatima al-Sulami, 3. september, 2014.

24 Intervjuer med professor Fahad al-Hamoudi, Imam Muhammad bin Saud Islamic University, Riyadh, Dr. Nasar al-Howimel, Imam Muhammad bin Saud Islamic University, og professor Latifa al-Sumairi, King Saud

Babylon 2.2014_Babylon2.2012 01.12.14 08:54 Side 55

University og leder for en forskergruppe som studerer radikalisering blant saudiske kvinner, august–september, 2014.

25 «Dismantled Terror Cells Had Ties With Foreign Terrorist», Royal Embassy of Saudi Arabia, Washington DC, 3. september, 2014, http://www.saudiembassy.net/latest_news/news09031402.aspx.

26 Intervju med professor Fatima al-Sulami, 3. september, 2014.

27 «Al-Qusayir's Arrest Highlights Role of Wifes and Widows in Saudi Terrorism Campaign», op.cit., s. 4-5; «Two relatives to defend 'Madame Al-Qaeda' in court», op.cit.; «'First Lady Al-Qaeda'' Arrested by Saudi Authorities», ABC News, 1. juli 2011, http://abcnews.go.com/Blotter/lady-al-qaeda-shift-jihadi-women/story?id=11063531.

28 «Al-Qusayir's Arrest Highlights Role of Wifes and Widows in Saudi Terrorism Campaign», op.cit., s. 4; «Two Relatives to Defend 'Madame Al-Qaeda' in Court», op.cit.

29 «Saudi Arabia: Women Jailed for Supporting al-Qaeda», BBC News, 23. oktober 2014, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29741858.

30 Thomas Hegghammer: «Terrorist Recruitment and Radicalization in Saudi Arabia», Middle East Policy Council, årgang. XIII, nr. 4, 2006, s. 42.

31 Khaleej Times, 27. desember, 2010, http://www.khaleejtimes.com/DisplayArticleNew.asp?xfile=/data/middleeast/2010/December/middleeast_December423.xml&section=middleeast.

32 Kim R. Cragin og Sara A. Daly: *Women as Terrorists*. Praeger Security International, Oxford, England, 2009, s. 21.

33 Jeddah Ukaz, 11. juni, 2010.

34 «Qaeda roping in Women», Saudi Gazette, 1. oktober 2009, http://www.saudigazette.com.sa/index.cfm?method=home.regcon&contentid=2009100150358.

35 «Al-Qusayir's Arrest Highlights Role of Wifes and Widows in Saudi Terrorism Campaign», op.cit., s. 5.

36 Ibid, s. 4-5.

37 Intervju med professor Fatima al-Sulami, 3. september, 2014.

38 Ibid.

39 «The Women of al-Qaeda», Asharq al-Awsat, 5. januar 2014, http://www.aawsat.net/2014/01/article55326613.

40 «Pan Arab paper Reports Saudi Woman Joining Al-Qaida in Syria for Jihad», Open Source Center, 3. desember 2013.

41 «Al-Qaeda-inspired women's battalion in Syria draws outcry», al-Shorfa, 7. mars 2014, http://al-shorfa.com/en_GB/articles/meii/features/2014/03/07/feature-01.

42 «Bodies of 70 Saudi Fighters Returns From Syria», Open Source Center, 18. juni 2013.

43 Kim R. Cragin og Sara A. Daly: *Women as Terrorists: Mothers, Recruiters, and Martyrs*. Praeger Security International, Oxford, 2009, s. 13.

44 «Women Come Out Against Extremist Internet Magazine», Arab News, 7. september 2004, http://www.arabnews.com/node/254900.

45 Katharina Von Knop, op.cit., s. 411.

46 «Qaeda Roping in Women», op.cit.

47 Intervju med professor Fatima al-Sulami, 3. september, 2014.

48 «Qaeda roping in Women», op.cit.

49 «Women in Militant Islamism», Center for terroranalyse, 21. mars 2012, https://www.pet.dk/~/media/Files/MicrosoftWord20120418Kvinderimilitantislamismeglobal tUKLpdf.ashx.

50 Katharina Von Knop: «The female Jihad: Al Qaeda's Women», Studies in Conflict and Terrorism, årgang 30, nr. 5, 2007, s. 405.

51 Mia M. Bloom: «In Defense of Women Honor: Women and Terrorist Recruitment on the Internet», Journal of Post-colonial Cultures and Societies, årgang 4, nr. 1, 2013, s. 175.

52 Intervju med Dr. Nazar al-Howimel, 27. august 2014.

53 Nelly Lahoud: «The Neglected Sex: The Jihadis' Exclusion of Women From Jihad», Terrorism and Political Violence, 0:1-23, 2014, s. 2-3.

54 Op.cit., s. 5.

55 Abdullah Azzam: «Join the Caravan», desember 2001, http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_caravan_5_part3.htm.

56 Katharina Von Knop, op.cit., s. 406.

57 Yussuf al-Ayyiri: «Dawr al-Nisa fi Jihad al-A'da» (Kvinners rolle i jihad mot fienden), 25. desember 2013, http://www.scribd.com/doc/193701781/The-Role-of-the-Women-in-Fighting-the-Enemies.

58 «The Qaradawi Fatwas», Middle East Quarterly, årgang 11, nr. 3, 2014, http://www.meforum.org/646/the-qaradawi-fatwas.

59 Mumaima Hassan: «Risala ila al-akhwat al-muslima» (Et brev til muslimske søstre), 16. januar 2010, http://www.jihadica.com/wp-content/uploads/2010/02/umayma-al-zawahiri-risala-jan-2010.pdf.

60 Ibid.

61 «Prince Naif Chair sets up female extremism research team», op.cit.

62 «Saudi Woman Stirs Up Debate Following Her Announcement on Twitter of Joining Jihad in Syria», The Muslim Issue, 5. desember 2013, http://themuslimissue.wordpress.com/2013/12/05/saudi-woman-stirs-up-debate-following-her-announcement-on-twitter-of-joining-jihad-in-syria/.

63 Intervju med professor Fatima al-Sulami, 3. september 2014.

64 «Al-Qusayir's Arrest Highlights Role of Wifes and Widows in Saudi Terrorism Campaign», op.cit., s. 4.

65 «The ISIS Crackdown on Women, by Women: ISIS's All-Female Brigade and the Slowly Growing Role of Female Jihadis», The Atlantic, 25. juli 2014, http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/07/the-women-of-isis/375047/